УДК 801.3:808.2:809.56 Шевченко

І. П. Бондаренко, д-р філол. наук, проф.,
biwan2@gmail.com
Ю. С. Кузьменко, канд. філол. наук, асист.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
orcid.org/0000-0001-9057-6940
germanibus@ukr.net

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ТВОРІВ Т. ШЕВЧЕНКА В ЯПОНСЬКІЙ СЛАВІСТИЦІ

Розглянуто ключові етапи розвитку японської шевченкіани, історія перекладу поетичних творів Т. Шевченка японською мовою та складнощі, що виникають у японських славістів під час перекладацької роботи над україномовними художніми текстами. Проаналізовано перекладні збірки поезій Тараса Шевченка японською мовою. Перспективи вбачаються в подальшому дослідженні японськомовних перекладів українських художніх творів.

Ключові слова: *японська шевченкіана, славістика в Японії, Шевченко японською мовою.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Знайомство японців із постаттю видатного українського поета Тараса Шевченка (1814–1861) відбулося трохи більше, ніж століття тому. Перші японські джерела, що містили доволі стислу й оглядову інформацію про життєвий і творчий шлях Великого Кобзаря, були представлені перекладами праць данського літературознавця Г. Брандеса "Російські враження" (1888) і російського революціонера П. Кропоткіна "Ідеали та дійсність у російській літературі" (1905), а також розвідкою японського дослідника Ацуші Танаки "Ідейні напрямки в російській літературі" (1917) [Мовні та літературні зв'язки.., 2010, с. 376]. Відчути ж майстерність і глибину Шевченкового поетичного слова японський читач зміг після 40-х рр. XX ст. завдяки кропіткій праці та перекладацькому ентузіазмові низки японських славістів, серед яких Тейсуке Шібуя (1905–1988), Джюґе Такаші (1911–1990), Шьосуке Комацу (1923–2000), Такаюкі Мураї (1937 р. н.), Ецуко Фуджії (1942 р. н.) та ін. Відтоді й починається відлік японської шевченкіани.

Шевченкознавчі студії сприяють поглибленню українсько-японського культурного діалогу та популяризації української культури і літератури в Японії. Окремим питанням залишається перекладацька майстерність поетичних творів Кобзаря в японській славістиці, яка залежить від рівня володіння перекладачами українською мовою, знання культурного та соціально-історичного контекстів, розуміння особливостей поетики Шевченка тощо.

Компаративний аналіз віршів Кобзаря, перекладених різними японськими славістами, дає можливість виділити характерні для того чи іншого перекладача прийоми та трансформації, принципи відбору та організації матеріалу. Наприклад, відома україністка Ецуко Фуджії нерідко звертається до двомовного принципу оформлення матеріалу – японський переклад у супроводі українського оригіналу та коментаря з поясненням конкретних реалій. Це дає змогу використовувати її переклади з навчальною метою як для українських студентів-японістів, так і студентів вищих навчальних закладів Японії, наприклад, на заняттях з художнього перекладу.

Отже, дослідження з обраної теми сприяє поповненню знань про сучасні шевченкознавчі студії в Японії, виявленню корисних перекладацьких прийомів, що можуть стати у пригоді при українсько-японському художньому перекладі, та навчальних матеріалів, які можна використовувати на практичних заняттях із японської мови та перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Історії розвитку японської шевченкіани присвячено низку розвідок сучасних українських дослідників, наприклад, статті І. Бондаренка "Творчість Тараса Шевченка в контексті японського українознавства" (2005), "Шевченко і японська література" (2006), "Японська шевченкіана" (2013) та інші, О. Хоменко "Японські переклади творів Тараса Шевченка" (1999), "Засновник шевченкознавства в Японії" (2000), "Дещо про історію шевченкознавства в Японії" (2001). Окремі перекладацькі аспекти, пов'язані з японськомовними перекладами поезії Шевченка, розглядаються в розвідках Н. Рєзнікової "Мовна специфіка українсько-японського

поетичного перекладу" (2007), "Відтворення асоціативної образності у аспекті прагматики (на матеріалі японських перекладів поезій Тараса Шевченка)" (2014), "Культурні розбіжності елементів лінгвопоетики як проблема перекладу (на матеріалі японських перекладів поезій Тараса Шевченка)" (2016), "Відтворення узуальних культурем у японських перекладах творів Т. Шевченка" (2016), О. Хоменко "Українські географічні реалії у перекладах Тараса Шевченка японською мовою: від інтерпретації до засвоєння" (2014) тощо. У цих працях аналізуються прийоми перекладачів, використані для адекватної та максимально вдалої передачі Тарасового слова японською мовою, складнощі, що виникають при перекладі настільки генеалогічно і типологічно неспоріднених мов та зумовлені відмінними культурними і художніми системами обох народів. Окрім того, побіжно зазначається про деякі проблеми перекладацької майстерності тих чи інших японських славістів. Зокрема, О. Хоменко у своїй розвідці аналізує, як перекладачі Джюґе Такаші та Комацу Шьосуке вирішують проблему пошуку японського відповідника для реалії українського степу: перший із них обирає два приблизні варіанти 荒野 (*"арано"* – пустеля) і 野 (*"но"* – поле), а другий – 草原 (*"соґен"* – пасовисько), яке також використовує для реалії поля [Хоменко, 2001, с. 359]. У зв'язку із цим існує необхідність узагальнити перекладацькі проблеми та складнощі, характерні для українсько-японського художнього перекладу, зокрема творів Т. Шевченка.

Вирішення невирішених раніше частин загальної проблеми. З огляду на вищезазначене, у статті наводиться короткий огляд японських шевченкознавчих студій, розглядаються ключові постаті, що сприяли популяризації творчості Кобзаря в Японії, а також японськомовні збірки поезії Тараса Шевченка та їхні основні особливості. До того ж, аналізуються та узагальнюються основні проблеми перекладацької майстерності в японській славістиці на прикладі поезії Т. Шевченка.

Формулювання цілей статті. Мета розвідки полягає в окресленні та осмисленні головних перекладацьких викликів у випадку українсько-японського художнього перекладу, а саме

поезії Тараса Шевченка. Мета передбачає такі завдання: дослідити витоки та етапи розвитку японської шевченкіани, проаналізувати внесок японських славістів у популяризацію Тарасового слова в Японії, виявити та охарактеризувати перекладацькі складнощі, що виникають у перекладачів української поезії японською мовою.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Японська поезія в українськомовних перекладах, як і вірші українських класиків японською мовою почали з'являтися тільки на початку ХХ ст. Така затримка була зумовлена кількома факторами: тривалою відсутністю культурного діалогу між Японією та Україною, браком висококваліфікованих фахівців-перекладачів в обох країнах, дефіцитом підручників і двомовних словників. Так, перший "Українсько-ніппонський словник" був виданий лише 1944 р. у Харбіні, який на той час контролювався Японією. Його укладачами стали два українські емігранти Анатолій Діброва і Василь Одинець, які зазначали у передмові до словника: "складаючи оцей перший Українсько-Ніппонський Словник, автори мали за мету покласти перший внесок у справу полегшення культурного взаємопорозуміння між народами Ніппонським та Українським" [Діброва, 1944, с. 5]. У цьому словнику був представлений перший японський переклад віршів Кобзаря, а саме "Заповіту". Видання також містило об'єктивну довідку про життєвий і творчий шлях поета. Зокрема, у ньому зазначалось: "Шевченко Тарас – Великий український поет і маляр... Український народ глибоко шанує пам'ять Тараса Шевченка і вважає його своїм пророком-мучеником за всенаціональну українську ідею, а твори Шевченкові "Кобзар" є невід'ємною книжкою у кожній українській родині. Книжку "Кобзар" нерідко кладуть, як дорогоцінність, в домовину померлим своїм близьким" [Мовні та літературні зв'язки, 2010.., с. 383–384].

Завдяки цьому словнику тогочасні японці дізналися про українську культуру, її неповторні соціально-історичні та культурні реалії, національного поета Тараса Шевченка. Однак під час захоплення Харбіна радянськими військами увесь наклад (1000 примірників) було спалено в друкарні, а укладачів

заарештовано. Із шести примірників, які залишились у світі, один потрапив з Америки до Японії на початку 90-х рр. XX ст. завдяки зусиллям японського історика-україніста Кадзуо Накая.

Вирішальну роль у популяризації Шевченкового слова в Японії відіграв громадський діяч і поет Тейсуке Шібуя (1905–1988), який 1926 р. видав збірку "Крик у полі" (野良に叫ぶ – *"Нора ні сакебу"*) із присвятою Кобзареві. Присвята була сповнена слів пошани та преклоніння перед генієм українського народу. За словами професора Токійського державного університету та відомого україніста Кадзуо Накая: "Виходець із бідної селянської сім'ї, Тейсуке Шібуя був активним учасником селянського й соціалістичного руху в Японії і з великим співчуттям ставився до життя Шевченка та його боротьби проти російського царату. Шібуя ототожнював власне життя й боротьбу з Шевченковою долею" [Накай, 1989, с. 40]. Шібуя захоплювався мистецтвом Шевченка, яке було "пронизане революційним духом" [Сібуя, 1989, с. 122], тому і друге видання своєї збірки 1964 р. також присвятив Кобзареві: "Відзначаючи пам'ять Тараса Шевченка з нагоди 150-річчя його народження, йому і його братам у Японії я знову присвячую цю збірку скромних віршів" [Накай, 1989, с. 40].

Шібуя став ініціатором створення "Японського товариства вивчення Шевченка" (日本シェフチェンコ研究会 – *"Ніхон Шефученко кенкюкай"*), яке почало проводити повноцінні дослідження поетичної спадщини Кобзаря, сприяти перекладам його творів, організувало низку заходів із нагоди 150-річчя з дня народження поета (наукову конференцію, зустрічі з читачами тощо).

1964 р. Шібуя об'єднав зусилля з іншими славістами, які раніше вже перекладали поетичні твори Шевченка, і спільно з ними випустив першу в Японії ювілейну збірку поезії Кобзаря "Як помру…" (私が死んだら – *"Ватакуші га шіндара"*). Серед зазначених славістів був Ґачіро Тадзава – один із перших перекладачів творів українського поета, який ще 1949 р. надрукував переклади 5 його віршів та ще 15 – 1951, 1955 та 1966 рр. Над цим проєктом також працював досвідчений перекладач

російської літератури Джюґе Такаші, який 1955 р. випустив переклад 27 віршів Шевченка, включно "Думи мої, думи мої...", "Чи не покинуть нам, небого...", які увійшли до "Збірки новітньої російської поезії" (*"Кіндай рошія шішю"*. – 1955, 239 с.), і ще 6 – 1961 р. (*"Кіндай рошія шішю"*. – 1961, 266 с.). На думку багатьох японських славістів (наприклад, Кадзуо Накая та Ецуко Фуджії), переклади Такаші були одними із наймайстерніших завдяки чудовому володінню ним рідною мовою, розумінню художнього стилю та світогляду Шевченка. Ще одним учасником цієї команди став видатний вчений-літературознавець, професор Інституту іноземних мов м. Кобе Шьосуке Комацу, який займався не тільки перекладами таких поезій Шевченка, як "Наймичка", "Сон", "Кавказ", "Лілея", "Русалка", "Єретик", а й присвятив українському генію низку наукових статей у 1947–1978 рр. Вважається, що зі статті Комацу 1948 р. під назвою "Поет Шевченко" почалося академічне шевченкознавство в країні. Йому належить низка праць, присвячених походженню української мови, розвиткові української літератури і, зокрема, художній майстерності Шевченка. У своїх розвідках Комацу порушує низку важливих питань – чи був Шевченко атеїстом, як було прийнято вважати в радянському літературознавстві, чому він писав вірші російською мовою, якщо так негативно ставився до російського імперіалізму та інші. Дослідник також активно аналізує поетичну мову Кобзаря, його улюблені художні засоби та словесні символи [Komatsu, 1949]. Ця збірка було удостоєна численних позитивних відгуків і рецензій як літературних критиків, так і пересічних читачів. Однак варто зазначити, що переклади японською мовою були здійснені за російсько- та англомовними підрядниками, оскільки перекладачі не володіли українською мовою.

Наступна "Збірка віршів Шевченка" (シェフチェンコ詩集 – "*Шефученко-шішю*") 1988 р. також була виконана не безпосередньо з українського оригіналу, а з використанням російсько- та англомовних підрядників. Ініціаторами її укладання та перекладачами виступили Шібуя та Такаюкі Мураї, які вирішили підготувати чергову перекладну збірку поезії Шевченка

з нагоди святкування 175-річчя з дня його народження. Шібуя зазначав, що під час роботи над цим проєктом вони керувалися прагненням "…донести до японського читача полум'яний дух поезії Кобзаря. Працюючи над книгою, знову й знову відкривали для себе глибини думки та почуття, явлені в прекрасних віршах та поемах його великої книги" [Венок России Кобзарю, 2014, с. 14]. Окрім перших повних перекладів японською мовою поем "Гайдамаки", "Катерина", "Наймичка", віршів "Перебендя", "Тополя", "Заповіт", поетичного циклу "В казематі" ("Згадайте, братія моя..."), до складу видання увійшла докладна біографічна довідка і хронологічна таблиця головних подій із життя українського поета. У додатках до збірки також містилася стаття Шібуї "Моя зустріч з Шевченком" (с. 341–347), нарис Івана Драча "Син волі" (с. 348–364) і три статті Такаюкі Мураї: "Життя і мистецтво Шевченка" (с. 325–340), "Тейсуке Шібуя і Тарас Шевченко" (с. 365–406), "Початок японо-українських літературних зв'язків – Великий Кобзар і послідовник його вчення Тейсуке Шібуя" (с. I–XXVI), які знайомлять японського читача з культурним і соціально-історичним контекстами творчості Кобзаря.

Переклади поетичних творів Тараса Шевченка з української мови вперше виконала відома нині україністка, перекладачка української літератури, кандидат філологічних наук, доцент жіночого коледжу Аояма (преф. Чіба) Ецуко Фуджії (Ецуко Ніігата) – укладачка третьої збірки віршів Шевченка в Японії, що побачила світ 1993 р. Випадкове знайомство Фуджії з творчістю українського поета 1963 р., коли вона вчилася на філолога-русиста в Токійському університеті іноземних мов, спонукало її самотужки вивчити українську мову. Перекладачка так пригадує цей епізод зі свого життя: "Я була студенткою, що вивчала російську мову і про існування такого українського поета, як Тарас Шевченко я тоді нічого не знала. Я зацікавилась цією книгою, мабуть, через те, що вона містила чисельні переклади поезії Лермонтова. Натомість, Тарас Шевченко глибоко стривожив мою душу" [Фудзія, 2014, с. 407].

2009 р. україністка підготувала та видала окремою книгою переклад поеми "Марія" (*"Шефученко. Марія"*. – Токіо:

Ґундзошя, 2009, 80 с.), а 2018 р. – ще одну працю "Збірка поезії Шевченка. Кобзар" (*"Шефученко-шішю. Кобузару"* – Токіо: Ґундзошя, 2018, 360 с.). Видання 2018 р. містить не тільки переклади окремих віршів поета, а й докладну довідку про його життя і творчість, численні виноски із поясненням українських культурних і соціально-історичних реалій (наприклад, "гайдамаки", "бандура", "покритка"), що не мають своїх відповідників у японській мові та культурі. Прекрасне володіння Фуджії українською мовою допомагає їй майстерно передати зміст і мелодику Кобзаревих творів японською мовою, зберегти національний дух його поезії та розмаїття словесних образів. З іншого боку, оформлення збірок за двомовним принципом (японський переклад і український оригінал) із розлогим лінгвістичним, країнознавчим і історичним коментарем, а також українсько-японський словник приблизно на 1100 слів, включений до видання 1993 р., дають змогу застосовувати їх із навчальною метою, наприклад, на заняттях з українсько-японського художнього перекладу для українських студентів-японістів, а також для опанування української мови та знайомства з українською літературою в вищих навчальних закладах Японії.

2009 р. в інтерв'ю "Бі-Бі-Сі" Ецуко Фуджії озвучила основні проблеми, які у неї виникли під час перекладу поетичних творів Шевченка: "Українська та японська мови дуже далекі одна від одної. Особливо відрізняється стилістика вірша. Якщо спробувати донести український вірш з його мелодикою та римами традиційними японськими віршованими формами, то вийде вірш за формою, проте без змісту. Дуже важко зробити такий переклад, при якому вдасться зберегти глибинний зміст вірша, донести його традиційними мелодичними формами, причому дотриматися почуття ритму та сучасних тенденцій японської мови" [Шевченко японською – інтерв'ю.., 2009].

Перекладачка зазначає, що також їй потрібно було визначитись щодо двох суттєвих моментів: якою японською мовою, застарілою чи сучасною, перекладати, та які твори поета обрати. Фуджії вирішила перекладати сучасною японською мовою, щоб молодь також могла прочитати вірші Шевченка та осягнути силу його поетичного слова. Щодо вибору поезії, вона

керувалася прагнення познайомити японського читача з якомога різноманітнішими творами Кобзаря, які б представляли різні періоди його творчості. Таким чином, основні складнощі не обмежувалися підбором мовних засобів.

Окрім перекладацької діяльності, Ецуко Фуджії присвятила низку наукових статей Кобзареві та його поетичному слову. Наприклад, 1993 р. вона опублікувала працю "Кирило-Мефодіївське братство та заслання Шевченка", 1995 р. статтю "Поема "Марія" Шевченка і Євангеліє", 2014 р. – "Моя зустріч з творами Тараса Шевченка".

Серед інших сучасних японських славістів вагомий внесок у популяризацію Тарасового слова в Японії зробили К. Накай, Т. Хіно, Т. Мураї, Т. Окамото. Історик і соціолог за фахом, Кадзуо Накай стоїть у витоків японської україністики. Так, 1991 р. він випустив перший в Японії підручник із української мови "Українська мова" (Токіо, 1991), у якому із двадцяти уроків три присвячені життю і творчості Тараса Шевченка, а додаток містить авторський переклад вірша "Садок вишневий коло хати...". У додатку також подано фрагмент із університетського курсу лекцій М. Зерова "Лекції з історії української літератури" 1928–1929 рр. (Лекція № XXVII) під назвою "Хронологічна канва Шевченкової біографії". Серед інших заслуг Накая – самостійне опанування української мови, магістерська дисертація, присвячена селянському рухові в Україні 1917–1921 рр. та захищена 1974 р., стаття під назвою "Шевченко в Японії" з докладним бібліографічним списком японських шевченкознавців і їх робіт, яка була опублікована в нью-йоркській збірці наукових статей із нагоди 175-річчя з дня народження поета "Світи Тараса Шевченка", популяризація вивчення української мови, літератури, історії та культури у вищих учбових закладах Японії, монографія 1988 р. під назвою "Історія національної політики в Радянському Союзі – Україна, 1917–1945 рр.", створення 1994 р. Асоціації україністів Японії, яка раз на рік випускає власний інформацій бюлетень *"Укураіна-цушін"* (*"Українські вісті"*) і двічі на рік проводить наукові конференції; друк у 1998 р. двох наукових монографій "Український націоналізм – дилема незалежності" та "Загальна історія України"; керівництво магістерськими

дисертаціями з української проблематики молодих японських вчених-україністів Токійського державного університету Н. Хашімото, Р. Кавагучі, Н. Тавата тощо.

Інший японський україніст, перекладач, кандидат філологічних наук, доцент університету Тенрі (преф. Нара) Такао Хіно також цікавиться творчістю Тараса Шевченка. Працюючи над кандидатською дисертацією на тему "Ранній період творчості Миколи Гоголя" в аспірантурі університету Васеда (Токіо), Хіно зацікавився українською тематикою ранніх творів М. Гоголя, що і спонукало його опанувати українську мову. Перша наукова стаття дослідника, в якій аналізується збірка перекладів поезії Т. Шевченка у виконанні Ецуко Фуджії, була опублікована 1994 р. у "Літературній Україні". У цій праці Хіно високо оцінив майстерність перекладачки.

У XXI ст. намітився новий етап у розвитку японського шевченкознавства. Зокрема, 2017 р. в Києві вийшло навчальне видання "Шевченко українською мовою", розроблене спільно українськими японістами (І. Бондаренком, А. Мазурок, Н. Хоменко) та японськими славістами (Х. Катаокою, Т. Мураї, Т. Окамото). Розлога передмова до цього видання містить огляд історії знайомства японських читачів із творчістю Великого Кобзаря та аналіз сучасного стану шевченкознавчих студій в Японії. До посібника включено переклад 29 поетичних творів Шевченка, здійснений професорами Такаюкі Мураї та Такао Окамото. Додаток містить коротку біографію поета українською та японською мовами. Двомовний принцип організації матеріалу – японський переклад у супроводі українського оригіналу – дає змогу використовувати це видання не тільки у вищих навчальних закладах України, але й в Японії для студентів і аспірантів, що вивчають українську мову.

Японський літературознавець Такаюкі Мураї разом із Тейсуке Шібуя сприяв зародженню японської шевченкіани. Окрім перекладів вже зазначених ювілейних збірок "Як помру…" (私が死んだら – *"Ватакуші та шіндара"*) 1964 р. і "*Збірки віршів Шевченка*" (シェフチェンコ詩集 – "*Шефученко-шішю*") 1988 р., а також посібника "Шевченко японською мовою", Мураї активно

займається дослідницькою діяльністю. Наприклад, він долучився до створення колективної монографії "Контрастивне дослідження сучасної української граматики" [Аннали зарубіжних досліджень, 1993], для якої підготував розділ "Шевченко і українська мова", стисло описавши історію розвитку української мови у період XVI–XVIII ст. та проаналізувавши процес становлення української літературної мови. У цьому розділі вчений аналізує поетичну мову та художній стиль Кобзаря, демонструє його улюблені художні та мовностилістичні засоби, поетичні жанри, строфічні форми та віршові розміри. Активна наукова та перекладацька діяльність японського професора сприяє поширенню Тарасового слова та посиленню інтересу до його унікальної постаті й художньої спадщини в Японії.

Літературознавець і фахівець у галузі російської лінгвістики Такао Окамото 1980 р. закінчив відділення іноземних мов Університету м. Кобе, де зараз працює на посаді професора, проводить заняття з граматики сучасної російської мови та веде активну наукову діяльність. Серед наукових інтересів Окамото – хроніки XIII–XVI ст., написані давньоруською, давньоукраїнською та старобілоруською мовами. Однак, попри зацікавленість давніми мовами, Окамото також долучився до японської шевченкіани.

Аналіз перекладів, здійснених Мураї та Окамото, чітко демонструє, з якими перекладацькими викликами довелося мати справу славістам. Наведемо один фрагмент із вірша "І виріс я на чужині" (1848):

І виріс я на чужині,
І сивію в чужому краї:
То одинокому мені
Здається – кращого немає
Нічого в **Бога**, як Дніпро
Та наша славная країна…
Аж бачу, там тілько добро,
Де нас нема.

私は異国で育ち
異国でながらえている
孤独な私が思うに
ドニェプルよりも
私達の栄光ある国よりも．．．
すばらしいものは　**この世**にない
私達がいないところには
良きことばかりあるようだ

У японському тексті поняття "Бог" замінено словом "цей світ" (この世 – *"коно-йо"*), що є зрозумілим із врахуванням відмінностей між релігійними віруваннями українців і японців. В Японії представлені різні релігії, але переважна більшість населення сповідує буддизм або синтоїзм (якщо не обидва одразу), тому передача українського концепту "Бог" як символу віри, рідного батька, захисника, японським словом 神 (*"камі"* – божество, надприродні безсмертні сутності) була б недоречною. Переклади в цій збірці представлені сучасною, зрозумілою навіть для молоді, японською мовою.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Завдяки перекладацьким зусиллям плеяди видатних японських славістів, серед яких Тейсуке Шібуя, Такаюкі Мураї, Ґачіро Тадзава, Джюґе Такаші, Шьосуке Комацу, Кадзуо Накай, Такао Хіно, Такао Окамото, Ецуко Фуджії, поетичні твори Тараса Шевченка знайшли свого читача і в Японії. Серед проблем перекладацької майстерності в японській славістиці слід відзначити три основні моменти. По-перше, доцільність перекладу віршів Кобзаря не з оригіналу, а його російсько- та англомовних перекладів. Це питання у свій час порушив Кадзуо Накай, зазначивши що така практика з використанням російських чи англійських підрядників тривала до кінця 90-х років XX ст. По-друге, суттєві проблеми у випадку українсько-японського художнього перекладу пов'язані з передачею безеквівалентної лексики на позначення певних культурних, соціально-історичних та інших явищ. Перекладачі вдавались до різних практик: наприклад, Джюґе Такаші та Комацу Шьосуке намагалися шукати японський відповідник для певної української реалії, кожного разу дотримуючись одного й того ж варіанту або змінюючи відповідники від одного вірша до іншого. По-третє, вибір сучасної або застарілої японської мови. Вже згадуваний Джюґе Такаші використовував застарілі звороти, а Ецуко Фуджії, навпаки, обирає сучасну японську мову, щоб і молодь могла прочитати вірші Кобзаря. Таким чином, для японських славістів залишається низка викликів у сфері українсько-японського художнього перекладу, до подолання яких кожен із них підходить по-своєму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Аннали зарубіжних досліджень. – Кобе, 1993. – Т. XXVIII. – 198 с.

Венок России Кобзарю : стихи рос. поэтов о Т. Г. Шевченко / сост. В. Г. Крикуненко. – М., 2014.

Діброва А. Українсько-ніппонський словник / А. Діброва, В. Одинець. – Харбін, 1944. – 267 с.

Мовні та літературні зв'язки України з країнами Сходу / за ред. І. П. Бондаренка. – К., 2010. – 472 с.

Мураі Такаюкі. Початок японо-українських літературних зв'язків – Великий Кобзар і послідовник його вчення Тейсуке Сібуя / Такаюкі Мураі. // Збірка віршів Шевченка (Шефученко-сісю) / пер. з яп. : Тейсуке Сібуя, Такаюкі Мураі. – Токіо, 1988. – С. VIII–IX, XVIII.

Мураі Такаюкі. Тейсуке Шібуя і Тарас Шевченко / Такаюкі Мураі // Japanese slavic and East European Studies. – Осака, 1985. – Vol. 6. – С. 117.

Накай Кадзуо. Шевченко в Японії / Кадзуо Накай // Сучасність. – Мюнхен, 1989. – № 3(335). – С. 40–47.

Сібуя Тейсуке. Моя зустріч з Шевченком / Тейсуке Сібуя // Всесвіт. – 1989. – № 3. С. 9.

Т. Шевченко японською мовою : матеріали до курсу "Теорія та практика художнього перекладу" / упоряд. І. П. Бондаренко, Х. Катаока, А. В. Мазурок, Н. В. Хоменко ; пер. яп. Мураі Такаюкі, Окамото Такао. К., 2017. – 276 с.

Фудзія Ецуко. Моя зустріч з творами Тараса Шевченка / Ецуко Фудзія // Шевченкознавчі студії. – 2014. – Вип. 18. – С. 407–412.

Хоменко О. Дещо про історію шевченкознавства в Японії / О. Хоменко // Східний світ. – 2001. – № 1. – С. 85–91.

Хоменко О. Українські географічні реалії у перекладах Тараса Шевченка японською мовою: від інтерпретації до засвоєння / О. Хоменко // Шевченкознавчі студії. – 2014. – Вип. 17. – С. 355–364.

Шевченко японською – інтерв'ю з авторкою [Електронний ресурс] // Kobe gaidai kangaku kinenn ronbun shu. Kobe, Japan. 1949. – Режим доступу: https://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/story/2009/03/090307_shevchenko_japan_is.shtml. Komatsu Shosuke. Ukuraina bungaku kenkyu nouto. – Назва з екрану. – Дата перегляду: 11.02.16.

REFERENCES

Annaly zarubizhnykh doslidzhen' [Annals of Foreign Research]. Series "Kontrastyvni doslidzhennia hramatyky skhidnoslovians'kykh mov" (Contrastive Research of Grammar in East Slavic languages). Kobe, 1993, vol. XXVIII (in Ukrainian).

Bondarenko I. *Movni ta literaturni zviazky Ukrainy z krainamy Skhodu* [Language and Literary Relations of Ukraine with the Oriental countries]. Kyiv, 2010, 472 p. (in Ukrainian).

Bondarenko I.P., Kataoka H., Mazurok A.V., Khomenko N.V., Murai T., Okamoto T. *T. Shevchenko yaponskoiu movoiu : materialy do kursu "Teoriia ta praktyka khudozhn'oho perekladu"* [T. Shevchenko in Japanese : materials to course "Theory and practice of literary translation"]. Kyiv, 2017, 276 p. (in Ukrainian).

Dibrova A., Odynets V. *Ukrains'ko-nipponskyi slovnyk* [Ukrainian-Japanese Dictionary]. Harbin, 1944, 267 p. (in Ukrainian and Japanese).

Fujiya E. *Moia zustrich' z tvoramy Tarasa Shevchenka* [My meeting with literary works of Taras Shevchenko]. *Shevchenkoznavchi studii*. Kyiv, 2014, no. 18, pp. 407–412 (in Ukrainian).

Khomenko O. *Deshcho pro istoriiu shevchenkoznavstva v Yaponii* [Some information about the history of Shevchenko Studies in Japan]. *Skhidnyi Svit.* Kyiv, 2001, no. 1, pp. 85-91 (in Ukrainian).

Khomenko O. *Ukrains'ki heohraphichni realii u perekladakh Tarasa Shevchenka yaponskoiu movoiu: vid interpretatsii do zasvoiennia* [The Ukrainian geographical realities in the Japanese translations of Taras Shevchenko's poems: from interpretation to adoption]. *Shevchenkoznavchi studii*. Kyiv, 2014, no. 17, pp. 355–364 (in Ukrainian).

Komatsu S. *Ukuraina bungaku kenkyu nouto* [Research notes on the Ukrainian literature]. Kobe, 1949 (in Japanese).

Krikunenko V.H. *Venok Rossii Kobzariu: Izbrannye stranitsy almanakha Biblioteki ukrainskoi literatury* [Russia's Flower Crown for the Kobzar. Selected Pages from Almanac of the Library of Ukrainian Literature]. Moscow, 2014, no. 5 (in Russian).

Murai T. *Pochatok yapono-ukrains'kykh literaturnykh zviazkiv – Velykyi Kobzar i poslidovnyk yoho vchennia Teisuke Shibuya* [Beginning of the Japanese-Ukrainian Literary Relations – the Great Kobzar and a follower of his thinking Teisuke Shibuya]. Tokyo, 1988, pp. VIII-IX, XVIII [in Ukrainian].

Murai T. *Teisuke Shibuya i Taras Shevchenko* [Teisuke Shibuya and Taras Shevchenko]. *Japanese Slavic and East European Studies.* Tokyo, 1985, no. 6, pp. 117 (in Ukrainian).

Nakai K. *Shevchenko v Yaponii* [Shevchenko in Japan]. *Suchasnist*. Munich, 1989, no. 3(335), pp. 40-47 (in Ukrainian).

Shibuya T. *Moia zustrich' z Shevchenkom* [My meeting with Shevchenko]. *Vsesvit.* Kyiv, 1989, no. 3 (in Ukrainian).

Shevchenko yaponskoiu – interviu z avtorkoiu [Shevchenko in Japanese – interview with the author]. Available at: https://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/story/2009/03/090307_shevchenko_japan_is.shtml (accessed 20.03.2019) (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 19.09.19

I. P. Bondarenko, Dr Hab., Prof.,
biwan2@gmail.com
Yu. S. Kuzmenko, PhD, Assist.,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv
orcid.org/0000-0001-9057-6940
germanibus@ukr.net

ISSUES OF TRANSLATIONAL MASTERSHIP OF TARAS SHEVCHENKO'S POEMS IN THE JAPANESE SLAVIC STUDIES

This article aims to outline main tasks when translating poetry of the Great Kobzar into Japanese. Analytical, biographical, contextual-descriptive and comparative methods were used in the study. In particular, the analytical method is

applied when examining the Japanese works related to a poetic heritage of T. Shevchenko and its translations, biographical – when considering some facts from life of the Japanese slavists, which contributed to their interest in works of the Ukrainian poet. The contextual-descriptive and comparative methods are used in analyzing translated collections of the Great Kobzar's poetry in Japanese and problems of the Ukrainian-Japanese literary translation.

Poetry of Taras Shevchenko found its readers in Japan thanks to translation efforts of Taisuke Shibuya, Takayuki Murai, Gachiro Tazawa, Takashi Juge, Shosuke Komatsu, Kazuo Nakai, Takao Hino, Takao Okamoto and Etsuko Fujii. Three main problems of translation mastership can be distinguished in the Japanese slavistics. First, expediency of translating the Kobzar's poems not from the Ukrainian original, but from the Russian and English translations. This issue was brought up by Kazuo Nakai, who noted that this practice of using the Russian or English texts continued until the end of 1990s. Secondly, significant problems in case of the Ukrainian-Japanese literary translation are associated with untranslatables for designation of certain cultural, socio-historical and other phenomena. Third, selection of the modern or obsolete language for translation: Takashi Juge used obsolete words, while Etsuko Fujii chooses the modern Japanese language, so that young people could also read the poems of Kobzar. Thus, the Japanese slavists still have a lot of problems in the field of the Ukrainian-Japanese literary translation, to overcome which each of them uses its own approach. Further study of the Japanese translation of the Ukrainian literary works seem to have potential for deepening cultural and literary relations between two countries.

Keywords: *Taras Shevchenko studies in Japan, Slavic studies in Japan.*

УДК 82-31Шевченко7Художник:821.133.1Поль де Кок

О. В. Боронь, д-р філол. наук, старш. наук. співроб.,
Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Київ
orcid.org/0000-0002-1014-2219; Scopus Author ID: 57208054827
ovboron@gmail.com

ДВІ ЗГАДКИ ПРО ПОЛЯ ДЕ КОКА У ШЕВЧЕНКОВІЙ ПОВІСТІ "ХУДОЖНИК": СПРОБА ТЛУМАЧЕННЯ

У статті у двох аспектах – реально-біографічному і суто літературознавчому – проаналізовано згадки про романи французького белетриста Поля де Кока "Андре Савояр" і "Брат Жак" у Шевченковій повісті "Художник". Висловлено міркування про міру достовірності описаних у повісті відповідних епізодів, розглянуто їхню функціональну значущість і художню семантику. Запропоновані спостереження